

Aktuelt for kriminalomsorgen

Etatsblad fra Kriminalomsorgens sentrale forvaltning

Utgave nr 1 2012

En flerkulturell kriminalomsorg

SIDE 6 - 13

LES BLANT ANNET OM: STATSBUDEJETTET 2013, OMORGANISERING AV KRIMINALOMSORGEN OG INTERVJU MED JUSTIS- OG BEREDSKAPSMINISTER GRETE FAREMO

LEDER

Kjære medarbeidere!

Det er spennende tider i kriminalomsorgen! Vi tar noen viktige organisatoriske grep og flytter direktoratet ut av departementet samtidig som vi slår sammen regionene øst og nordøst til nye Kriminalomsorgen region øst. Et fristilt direktorat har mange ventet på. Også regionsammenslåingen kom til etter initiativ fra de berørte regionene. Det lover godt for forankringen av disse store prosessene! Selv om en endring kan være ønsket og ha mange gode grunner for seg, er nok den enkelte berørte medarbeider mest opptatt av hva endringen vil medføre for akkurat henne eller ham. Derfor blir det viktig å ha gode prosesser.

Det er også hyggelig å kunne melde at vi for neste år får noen kjærkomne – og velfortjente – friske midler til virksomheten vår. For vårt vedkommende innebærer det styrket bemanningen og drift samt at utrulling av EK fortsetter. Det var hyggelig og viktig å kunne åpne EK i Oppland nylig, og jeg gleder meg nå til vi skal åpne i Nordland! Stadig flere domfelte får dermed mulighet til å gjennomføre straff og samtidig opprettholde sosiale og økonomiske forpliktelser.

Vi har sett store endringer i innsattepopulasjonen de siste åra. Behovet for varetektsplasser har økt og det samme har andelen utenlandske innsatte. Dette har for det første ført til at mange enheter med lavere sikkerhet nå har flere innsatte med lengre og alvorligere dommer enn før. For det andre medfører det utfordringer av både språklig og kulturell art når vi skal forholde oss til opptil 100 ulike nasjonaliteter. Rapporten til arbeidsgruppa som har utredet behov og tiltak for å sikre adekvat tolketjeneste og informasjon til innsatte og domfelte som ikke snakker eller forstår norsk, har vært på høring og er nå til behandling i KSF. Takk for alle innspill! En annen arbeidsgruppe har jobbet med å etablere en egen avdeling/enhet for utenlandske innsatte som skal utvises. Departementet har besluttet at Kongsvinger fengsel skal prøves ut til dette formålet. Det som er viktig for oss som fagetat, er å ta vare på den høye faglige kvaliteten. Det skal ikke være noe B-fengsel for denne innsattegruppa, selv om innholdet trolig bør være et annet enn for innsatte som skal tilbakeføres til det norske samfunnet.

Ikke nok med alle disse endringene – vi skal også gjennomføre en stor arbeidsmiljøundersøkelse i kriminalomsorgen i høst. Jeg oppfordrer alle til å delta, slik at vi får et godt grunnlag for å fortsette den kontinuerlige jobben det er å skape et trygt, inkluderende og godt arbeidsmiljø.

På årets enhetsledersamling på Gardermoen i desember skal vi jobbe med resultatene av arbeidsmiljøundersøkelsen. Det andre hovedtemaet på denne samlingen er beredskap, kultur og ledelse. Det sistnevnte vil være et ledd i kriminalomsorgens oppfølging av anbefalingene i Gjørv-kommisjonens rapport. Selv om ikke kriminalomsorgen ble kritisert, har vi alle mye å lære av kommisjonens funn.

Med rettskraftig dom i terrorsaken er det avgjort at det er kriminalomsorgen som har ansvaret for å gjennomføre reaksjonen og trygge samfunnet. Det er et ansvar vi tar, og som vi skal gjennomføre på en profesjonell måte, i tråd med de verdiene vår virksomhet er tuftet på. Det kan jeg si fordi dere som har hatt ansvaret for gjennomføringen av varetekt og forvaring så langt, har gjort dette meget tilfredsstillende, og fordi det faglige nivået på den virksomheten hver eneste en av dere i norsk kriminalomsorg gjennomfører hver dag, er svært høyt!

Marianne Vollan

Flere aspiranter

I regjeringens forslag til statsbudsjett for 2013 økes bevilgningene til kriminalomsorgen med 36,5 millioner kroner når man trekker fra pris og lønnsjustering. Pengene skal blant annet brukes til å utdanne flere fengselsbetjenter.

Tekst: Lars Engh Førde, rådgiver KSF
Illustrasjonsfoto: Kai Myhre

Ekspedisjonssjef ved Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF), Marianne Vollan, er godt fornøyd.

– Jeg er veldig glad for at kriminalomsorgen er tilgodesett med friske midler. Vi har ikke vært budsjettvinnere de siste årene, så dette trenger vi og dette fortjener vi, sier hun.

Ny klasse på KRUS

Regjeringen foreslår å sette av 10 millioner kroner til å øke opptaket på Kriminalomsorgens utdanningssenter KRUS fra 150 til 175 aspiranter.

Vollan mener vektlegging av kompetanse er helt uvurderlig for å møte fremtiden, både med tanke på kvalitet og bredde.

– Nå som fengselsbetjentutdanningen er godkjent som høyskolestudie, har vi løftet kriminalomsorgsfaget opp på det nivået der det hører hjemme. Den ekstra bevilgningen i neste års budsjett blir et viktig bidrag i arbeidet med også å få økt andelen tilsatte med fengselsbetjentutdanning, sier hun.

Styrking av driftsbudsjettet

Kriminalomsorgens driftsbudsjett foreslås styrket med 14 millioner kroner. Pengene skal blant annet gå til å møte utfordringer knyttet til kapasitetsutnyttelse og varetektsplasser. Marianne Vollan mener dette vil bli et kjærkomment tilskudd.

– Vårt beste bidrag med hensyn til beredskap er å være godt bemannet, sier hun.

Hun mener endringer i innsattpopulasjonen stiller kriminalomsorgen overfor nye utfordringer.

– Enkelte av de store enhetene med lavere sikkerhet har nok fått et mer krevende klientell de siste årene. Dette er noe vi nå tar tak i, sier hun.

ranter og økt driftsbudsjett

Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS) vil få utvidet opptaket sitt med 25 aspiranter

Vollan viser til at KSF nå vil gjennomføre en analyse av forholdet mellom ressurser og oppgaver på en del av de større enhetene med lavere sikkerhet.

EK i Nordland

Regjeringen vil avsette 6 millioner kroner til å utvide ordningen med straffegjennomføring med elektronisk kontroll (EK). Prøveordningen vil dermed kunne utvides med 16 plasser i Nordland.

Vollan mener det er svært positivt at denne straffegjennomføringsformen blir tilgjengelig i stadig større deler av landet. – Dette er en gjennomføringsform som bør komme flest mulig til gode. Det er et klart mål om at dette skal bli et landsdekkende tilbud på sikt. Bosted skal ikke avgjøre om man kan søke om elektronisk kontroll.

Over 4 000 straffegjennomføringer med elektronisk kontroll er blitt iverksatt

siden ordningen ble innført i 2008. Bare 184 domfelte har blitt overført til fengsel etter brudd på reglene. Foreløpige erfaringer viser langt lavere tilbakefall til ny kriminalitet med denne straffegjennomføringsformen enn for tilsvarende målgruppe i fengsel.

– Elektronisk kontroll gir domfelte mulighet til å gjennomføre straff og samtidig delta i arbeidslivet og andre samfunnsarenaer som er viktige for et liv uten kriminalitet, sier Vollan.

Nytt aktivitetsbygg er godt i gang

Arbeidet med et nytt aktivitetsbygg i Oslo fengsel fortsetter, og bygget skal etter planen stå ferdig i løpet av neste år. I forslaget til statsbudsjett settes det av 46,5 millioner til dette.

Her hentes 40 millioner fra Fornyings og administrasjonsdepartementets budsjett, mens 6,5 går på Justis- og beredskapsdepartementets budsjett.

Vollan mener bygget vil åpne for store muligheter for Norges største fengsel.

– Utdanning og arbeidstrening er svært viktig for å forebygge fremtidig kriminalitet. Med et nytt aktivitetsbygg vil man kunne legge til rette for et enda tettere samarbeid mellom arbeidsdriften og skolen, sier hun.

Må fortsatt vende på krona

Selv om bevilgningene til kriminalomsorgen øker, understreker Vollan at kriminalomsorgen må fortsette å være nøye med hvordan ressursene forvaltes.

– Vi må fortsatt jobbe for å få mest mulig kvalitet ut av hver budsjettkrone.

Her må vi være kreative og se etter de gode løsningene. Etter to litt stramme budsjettår er jeg imponert over hva mange enheter får til, sier hun.

2013 - et år med store omorganiseringer

Kriminalomsorgen vil neste år gjennomgå store omorganiseringer på sentralt og regionalt nivå. Ekspedisjonssjef Marianne Vollan tror endringene vil gi etaten et løft.

Tekst og foto: Lars Engh Førde, rådgiver KSF

I september vedtok regjeringen at Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) skal flyttes ut av Justis- og beredskapsdepartementet (JD) og etableres som et eget direktorat. 20 tilsatte i Kriminalomsorgsavdelingen (KOA) i JD må dermed ta turen til Lillestrøm der det nye direktoratet vil holde til. Kriminalomsorgen IT-tjeneste (KITT) vil også inngå i det nye direktoratet, som skal være virksomt fra 1. juli neste år.

Ekspedisjonssjef i KSF, Marianne Vollan, mener omorganiseringen vil styrke virksomheten.

– Vi får en tydeligere rollefordeling mellom sekretariatet som skal bistå politikerne, og den faglige styringen av etaten. Jeg tror dette vil gjøre oss mer synlig som etat, sier hun.

Hun mener omorganiseringen vil gi store muligheter for etaten til å levere enda bedre kriminalomsorg.

– Vi får nå muligheter til å ta tak i ledelse og kultur og på den måten styrke vår

gjennomføringsevne. Samtidig må vi sørge for å videreføre det vi er gode på, sier hun.

– Klare roller

KSF er det siste direktoratet i statsforvaltningen som fortsatt er integrert i en departementsavdeling. Utflytting har vært oppe til diskusjon tidligere, men en endelig avgjørelse har latt vente på seg. Vollan er glad for at beslutningen nå har kommet. Hun legger likevel ikke skjul på at «blandingsmodellen» også har hatt sine fordeler.

Ekspedisjonssjef i KOA/KSF mener den kommende omorganiseringen vil åpne mange muligheter for kriminalomsorgen.

FAKTA • Kilde: regjeringen.no

Direktorat: Et direktorat er et statlig forvaltningsorgan med sentrale administrative og oppgaver. Disse er tillagt institusjonen i lov, eller gjennom instruks eller fullmakt. Et direktorat har hele landet som sitt virkefelt og er direkte underlagt ett eller flere departement. Direktoratet ledes av en direktør.

Departement: Et departement er en avdeling i landets sentraladministrasjon. Departementets politiske leder er den sittende statsråden. Departementsråden er departementets øverste administrative leder og er ikke politisk valgt. Departementenes viktigste oppgaver er blant annet forbedring av saker for regjeringen, iverksetting av vedtak samt klage og kontrollfunksjoner. Departementene har selvstendig avgjørelsesmyndighet på noen områder.

– Det at den faglige etatsledelsen har vært en del av departementet har gjort oss smidige og gjort det mulig å handle raskt. Det er viktig at vi beholder den gode dialogen også etter at KSF flytter ut, sier hun.

Det er ikke planlagt noen lovendringer med tanke på ansvarsfordelingen mellom KOA og KSF etter utskillelsen. Vollan er opptatt av at det nye direktoratet skal bistå både etaten, media og departementet med tydelige faglige råd.

– Vi skal fylle ulike roller, men det er viktig at vi deler virkelighetsforståelse og mål. Vi må derfor sørge for å ha en hyppig dialog med høy kvalitet i alle ledd.

Gamle lokalene til region nordøst

I forkant av beslutningen om utskillelse ble det gjort kjent at kriminalomsorgsregion øst og nordøst slås sammen med virkning fra 1. januar neste år. Denne beslutningen ble tatt etter regionenes

eget ønske og på grunnlag av anbefalinger fra Saga Corporate Advisers. Sammenslåingen gjør at lokalene til region nordøst på Lillestrøm blir stående ledige, og det er her det nye direktoratet skal flytte inn.

Omorganiseringene vil føre til at både departementsavdelingen, direktoratet og den klart største regionen i kriminalomsorgen vil holde til i Oslo-området. Vollan er likevel ikke bekymret for at dette vil føre til noen sentralisering på Østlandet.

– Direktoratet skal betjene hele landet og ikke være noe «østlandsdirektorat». KSF vil fortsatt arbeide for kriminalomsorgen i hele landet. Endringen ligger i at vi nå får rendyrket KSFs funksjon som direktorat, sier hun.

– Ingen mister jobben

I tillegg til de 20 stillingene fra departementet, skal 10 årsverk overføres fra sammenslåingen av region øst og

nordøst, samt alle medarbeiderne hos KITT. Marianne Vollan sier hun har stor forståelse for at enkelte tilsatte nå tenker på sine egne oppgavers plass i den nye organisasjonen.

– Først må vi sette oss ned og fordele de konkrete oppgavene mellom departementet og direktoratet, og deretter se på hvilke personer som skal fylle disse rollene. Vi vil jo selvsagt også se hen til den enkeltes preferanser. Da vil vi også se hvilken kompetanse direktoratet har behov for videre. Ingen skal miste jobben under denne omstillingen, slår hun fast.

Vollan sier hun vil legge vekt på at alle som er direkte berørt av omorganisering, skal gis hyppig og saklig informasjon om prosessen underveis. Hun nevner i denne sammenheng at hun satte stor pris på å få treffe alle medarbeiderne på KITT dagen etter beslutningen om utskillelse av direktoratet var kjent.

Kongsvinger blir utlendingsfengsel

Justis- og beredskapsdepartementet har besluttet at Kongsvinger fengsel (Vardåsen) skal bli fengsel for innsatte med utenlandsk statsborgerskap.

Enheten vil ha 97 plasser og omfatte både høyere og lavere sikkerhet. Den skal etter planen være i drift i løpet av 2012. Fengslet skal være for innsatte som ikke skal tilbakeføres til det

norske samfunnet etter endt soning. Innholdet i straffegjennomføringen skal derfor være spesielt tilrettelagt for tilbakeføring til hjemlandet. Beslutningen om å gjøre Kongsvinger fengsel til avdeling for utenlandske innsatte ble tatt på bakgrunn av anbefalingene til en arbeidsgruppe. Gruppen var nedsatt for å arbeide med opprettelse av en egen avdeling for utenlandske innsatte i Ullersmo fengsel.

Arbeidsgruppen anbefalte imidlertid at man fremfor å opprette en avdeling i et eksisterende fengsel, tar i bruk et helt fengsel til formålet. Gruppen viste til at det er mer kostnadseffektivt å opprette en egen avdeling for utenlandske innsatte enn flere mindre enheter. Samtidig vil et slikt fengsel bidra til enklere sambruk av tjenester innad i justissektoren, for eksempel bruk av tolketjenester.

Stadig flere utenlandske statsborgere i norske fengsler

Kriminalomsorgens klientell og arbeidsfelt preges i økende grad av et mangfold av kulturer og språk. Utviklingen gjenspeiler seg tydelig i statistikken, og ekspertene tror tendensen vil fortsette.

Tekst: Lars Engh Førde, rådgiver KSF
Foto: Knut-Erik Rønningen, Oslo fengsel

Nærmere 33 prosent av innsatte i norske fengsler hadde utenlandsk statsborgerskap per 1. mars 2012. Dette er en økning fra rundt 19 prosent i 2006. Målt i hele tall har gruppen av utenlandske statsborgere nærmest fordoblet seg i samme periode, fra 620 innsatte i 2006 til 1208 i 2012.

Ekspertene Aktuell har vært i kontakt med er samstemte om at den viktigste årsaken til denne utviklingen er at mennesker forflytter seg mer over landegrensene enn tidligere.

– Vi ser en større mobilitet mellom landegrensene generelt, og det er naturlig at dette også får konsekvenser på kriminalitetsbildet, sier Øyvind Bjerknæs, seniorrådgiver i Kripfos.

Utviklingen kan særlig knyttes til utvidelsen av EU i 2004 og 2007 samt innlemmelsen av en rekke øst-europeiske land i Schengen-samarbeidet i 2007.

Befinner man seg innenfor Schengen-området, kan man forflytte seg over landegrensene uten passkontroll. I tillegg kan borgere i EU/EØS-land reise visumfritt til andre EØS-land og kan oppholde seg der inntil et halvt år uten å måtte registrere seg. Det gjør at statsborgere fra EU-land utenfor Schengen, slik som Romania, Bulgaria og Storbritannia, kan reise relativt uhindret til andre land innenfor EØS, deriblant Norge.

Store levikårsforskjeller

Nedbyggingen av de interne grensekontrollene i Europa har blant annet til hensikt å effektivisere det interne markedet for varer, tjenester og

arbeidskraft i EØS-området. Kriminolog Thomas Ugelyk ved Universitetet i Oslo mener økt internasjonal kriminalitet er en av prisene vi må betale for denne politikken. Han trekker fram at Norge er i en eksepsjonelt privilegert situasjon.

– Vi har sluppet billig unna den økonomiske krisen i Europa. Dette ser vi på alle som kommer hit for å få jobb, og dette ser vi i fengslene, sier han.

Han tror imidlertid at Norges avsidesliggende geografiske plassering bidrar til å begrense tilstrømmingen av mennesker.

– Vi holder til i periferien. Det er kaldt her og vi snakker et rart språk. Dette gjør nok at mange kvier seg for å reise hit.

– Mange usikrede verdier

Tall fra politiet viser at det første og fremst er innenfor vinningskriminalitet og narkotika at utenlandske statsborgere synes å være overrepresentert. Denne tendensen bekreftes også kriminalomsorgens tall.

Øyvind Bjerknæs i Kripfos mener vi muligens er mindre flinke til å sikre våre eiendeler og verdier i Norge enn det de er andre steder i Europa.

– I mange andre land ser vi at det brukes mer penger på vakthold, alarmer og annen sikring, og at folk generelt er mer sikkerhetsbevisste. Sånn sett så er det ikke usannsynlig at utenlandske kriminelle vurderer det som enklere å begå vinningskriminalitet i Norge enn i andre land, sier Bjerknæs.

Ragnar Kristoffersen, forsker ved Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS, tror den økte levestandarden i Norge har gjort det mindre attraktivt for norske statsborgere å begå vinningslovbrudd. For personer fra fattigere deler av Europa, kan

Oslo fengsel er en av de enhetene som har høyest andel innsatte med utenlandsk statsborgerskap, med en andel som varierer mellom 60 og 70 prosent

FAKTA • Kilde: regjeringen.no

Den europeiske union (EU) er et traktatfestet statsforbund mellom 27 nasjonalstater i Europa. Norge er ikke medlem i EU.

EØS-avtalen regulerer samhandel og andre økonomiske forhold mellom EU og Norge, Island samt Liechtenstein. Avtalen trådte i kraft i 1994.

Schengen-avtalen har erstattet den interne grensekontrollen mellom en rekke europeiske stater og erstattet den med ytre grensekontroll. Samarbeidet omfatter nå 25 stater, deriblant Norge (integret i 2001).

Utenlandske statsborgere innsatt i norske fengsler

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Antall innsatte per 1. mars	620	696	862	1 001	1 170	1 121	1 208
Andel av alle innsatte per 1. mars	19,4%	20,9%	25,7%	29,4%	31,6%	31,1%	32,8%

dette være annerledes. Han tror i tillegg at den spredte bebyggelsen gjør Norge til et godt egnet sted for mobil vinningskriminalitet.

– I Norge har vi mange verdier spredt rundt, også i lite befolkede strøk. Dette har gjort det lett å begå vinningskriminalitet ett sted for så dra videre og utføre lignende lovbrudd en annen plass.

Kristoffersen mener imidlertid at politiet har blitt flinkere til å håndtere dette. Han viser i denne sammenheng til Operasjon grenseløs, en gruppe etablert ved Tønsberg politidistrikt som har spesialisert seg på å håndtere mobil vinningskriminalitet på tvers av politidistriktene. Denne aktiviteten gjenspeiler seg igjen i innsattpopulasjonen.

Mer fleksible nettverk

Både Kristoffersen og Bjerknæs mener det ellers er vanskelig å tegne et entydig bilde av hva som kjennetegner den kriminelle virksomheten begått av ulike etniske grupper.

– Man ser en tendens til at kriminelle samhandler mer på tvers av etniske skillelinjer, og at de er blitt mer fleksible i forhold til hva de driver med og hvem de handler med. Det er ikke slik at noen grupper driver med én type kriminalitet og andre driver med noe annet. Mange er multikriminelle og gjør det som til enhver tid kan gi profitt, sier Bjerknæs.

Han mener det er vanskelig å sette noe klart skille mellom profesjonelle kriminelle og lykkejegere som ender opp med å begå kriminalitet. Også de som ved første øyekast oppfattes som lykkejegere kan være del av en større organisert helhet, hevder han.

– Mobile vinningskriminelle for

eksempel, kan være alt fra fattige mennesker som lever på gaten til høyt utdannede og ressurssterke personer som benytter sin fagkompetanse i kriminell virksomhet, sier Bjerknæs.

Mye kriminalitet kan knyttes til at mennesker ikke har lovlig opphold. – Når mennesker kommer ulovlig til landet, er det vanskelig for dem å tjene penger på lovlig hvis. På denne måten virker menneskesmugling genererende på annen kriminalitet, sier han.

Lengre dommer og mer varetekt

Mer enn halvparten av alle nyinnsettelse i varetekt i 2011 var med en person med utenlandsk statsborgerskap. Ragnar Kristoffersen på KRUS forklarer at varetektsfengsling trolig benyttes oftere i en del saker med utenlandske statsborgere og mer alvorlig kriminalitet, og at dette bidrar til å heve andelen.

– En viktig årsak til dette er at unnvikelsesfaren anses som større når personen ikke har noen tilknytning til landet. Dette gjør det mer aktuelt å kreve varetekt for utenlandske statsborgere i en del tilfeller, sier Kristoffersen.

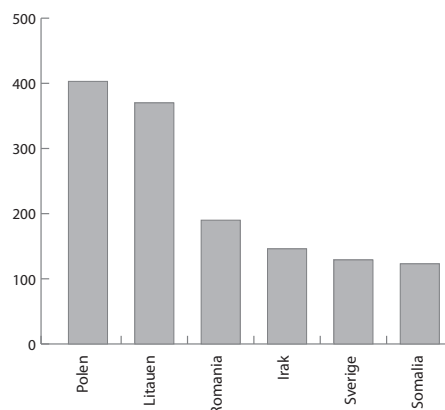
Utenlandske statsborgere utgjorde kun 13 prosent av alle nyinnsettelse for dom i 2011. Straffenivået i denne gruppen er imidlertid høyere. Mens gjennomsnittlig domslengde for utenlandske innsatte er 4,2 år, er tilsvarende tall for norske statsborgere 2,7 år, viser tall fra KRUS.

– Det høye straffenivået blant utlendinger skyldes i hovedsak en høy andel narkotikadommer, forteller Kristoffersen

Mange fra Polen og Litauen

Polen og Litauen er de landene som er sterkest representert blant utenlandske statsborgere i Norske fengsler. I 2011 stod

De største gruppene av utenlandske statsborgere i norske fengsler, antall nyinnsettelse i 2011

de for henholdsvis 3,7 og 3,4 prosent av alle nyinnsettelse. Disse landene er også blant de som står for flest innvandrere til Norge. Av alle som innvandret hit i 2011, stod Polen for den største gruppen, med 12 861 personer. Litauen havnet på tredjeplass (etter Sverige) med 7 743 personer, viser tall fra Statistisk sentralbyrå. Arbeid er den klart viktigste årsaken til at mennesker innvandrer fra disse landene.

Det oppholder seg med andre ord mange personer fra Polen og Litauen i Norge. Bjerknæs mener dette er den viktigste årsaken til at disse nasjonalitetene også er sterkt representert i norske fengsler. Han understreker at de aller fleste av disse innvandrere er lovlydige, men at høy migrasjon kan legge til rette for kriminalitet.

– Utvandringen fra enkelte land, blant annet Litauen, har vært veldig stor de siste årene. Når store deler av et lands statsborgere befinner seg utenfor landets grenser, etableres det kontakter over landegrensene. Slike nettverk kan være nyttige i kriminell virksomhet, sier han.

– Vil neppe flate ut

Det er mange og sammensatte faktorer som er bestemmende for hvor stor andel av kriminalomsorgens klientell som vil ha utenlandsk statsborgerskap i tiden som kommer. Fagfolkene Aktuelt har snakket med, er imidlertid enige om at den økonomiske utviklingen i Norge, Europa og verden for øvrig vil være helt avgjørende, og at de ikke ser noen utflating komme med det første.

– Hvis velstandsgapet opprettholdes eller fortsetter å øke, og det fremdeles vil være like enkelt å bevege seg over grensene, så kan ikke jeg se noen grunner til at dette vil flate ut, sier Øyvind Bjerknæs.

Soningsoverføring

- Hvem, hva og hvordan?

I 2011 ble 52 utenlandske innsatte overført til soning i hjemlandet. Dette frigjorde nesten 35 000 fengselsdøgn eller 95 fengselsplasser i et helt år for norsk kriminalomsorg. Bak hver overføring ligger det grundig saksbehandling i flere ledd.

Tekst: Elisabeth Hammer Sæten, rådgiver KSF

Det er kun en mindre andel av de utenlandske innsatte i norske fengsler som kan overføres til soning i hjemlandet. Veien fram til hjemsendelse kan være lang, og det er mange instanser som er involvert. Et ledende hensyn for soningsoverføring er at den domfelte gjennomfører straffen i det landet vedkommende skal løslates i. I tillegg er soningsoverføringer et viktig ledd for bedre kapasitetsutnyttelse i fengslene og er et prioritert område for regjeringen. Justis- og beredskapsdepartementet jobber derfor både nasjonalt og internasjonalt for å effektivisere dette arbeidet.

HVILKE INNSATTE KAN OVERFØRES TIL SONING I HEMLANDET?

- Norge kan kun overføre domfelte til et begrenset utvalg av land. Grunnen til dette er at det må foreligge en avtale mellom landene for at overføring kan skje.
- Bare domfelte som har minst 6 måneder gjenstående soningstid frem til prøveløslatelse ved 2/3 tid, kan overføres. I praksis betyr dette at domfelte med kortere dommer enn ett år ikke er aktuelle for soningsoverføringer på grunn av saksbehandlingstiden.
- Mange domfelte ønsker ikke overføring og er heller ikke endelig utvist fra Norge. For soningsoverføring med tvang kreves i utgangspunktet at domfelte er endelig

utvist fra Norge. Unntaket er overføring til Romania og Latvia der man har inngått egne avtaler om tvangsmessige overføringer uten at domfelte er utvist. Det samme gjelder Litauen, men denne avtalen er ennå ikke trådt i kraft.

- Det må foreligge endelig dom for at innsatte kan overføres til hjemlandet. Dette innebærer at varetektsfengslede ikke kan overføres.
- Det er en forutsetning for soningsoverføring at både mottakerlandet og Norge er enige om overføringen. Overføring kan derfor ikke skje dersom en av statene motsetter seg det.

Saksgangen i soningsoverføringsaker:

HVA ER UTVISNING?

• Utlendingsdirektoratet (UDI) beslutter om en person skal utvises fra Norge. Utlendingsnemnda (UNE) er klageinstans. Dersom man blir utvist, må man forlate Norge. Samtidig mister man retten til å komme tilbake til Norge for en bestemt periode eller for alltid.

• Mange domfelte uttransporteres fra Norge etter endt straffegjennomføring fordi de er utvist.

HVORFOR TAR NOEN SONINGS-OVERFØRINGSSAKER SÅ LANG TID?

• En sak skal gjennom mange ledd før den domfelte kan bli soningsoverført til hjemlandet (se saksbehandlingskart). Samlet saksbehandlingstid avhenger spesielt av hvor lang tid det tar å fatte et utvisningsvedtak i Norge, og hvor lang tid mottakerlandet bruker på å behandle en anmodning om soningsoverføring. Saksbehandlingstiden i mottakerlandene varierer og kan ta lang tid, særlig i de landene hvor saker om soningsoverføring krever ny domstolsbehandling.

DEFINISJONER:

Mottakerlandet: Fullbyringslandet. Det landet vedkommende blir anmodet soningsoverført til. Som regel domfeltes hjemland.

Anmodning: En forespørsel sendt fra Justisdepartementet i Norge til myndighetene i mottakerlandet om å motta domfelte til videre soning av straffen.

Konvensjon: En folkerettslig bindende avtale mellom to eller flere stater. Overføringskonvensjonen er en avtale inngått mellom flere stater.

Ratifikasjon: Godkjenning eller stadfesting av en avtale eller traktat som endelig og bindende. Godkjenningen foretas av statsoverhodet eller den han bemyndiger.

Overføringskonvensjonen: Overføringskonvensjonen er en avtale om soningsoverføring inngått mellom flere stater. Norge har ratifisert avtalen. Overføringskonvensjonen setter ulike vilkår for soningsoverføringer, og er basert på frivillighet hos den domfelte.

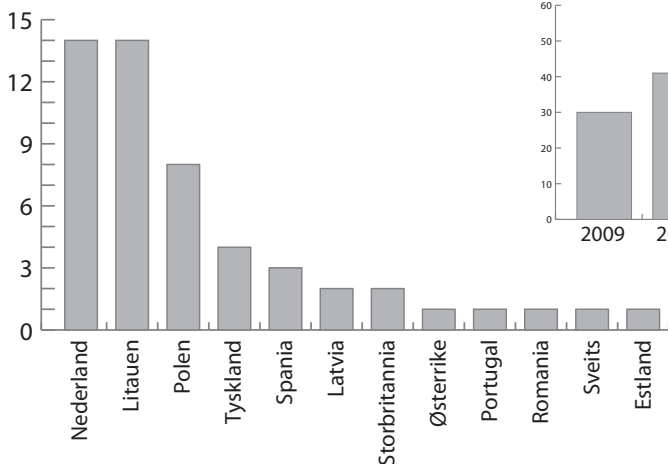
Tilleggsprotokollen: Overføringskonvensjonens tilleggsprotokoll som gir grunnlag for overføring basert på tvang. Ikke alle stater som er tilsluttet overføringskonvensjonen har ratifisert tilleggsprotokollen.

Vilkår for soningsoverføring på bakgrunn av overføringskonvensjonen/tilleggsprotokollen:

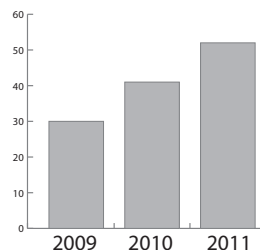
Alle vilkårene i overføringskonvensjonen/tilleggsprotokollen må være oppfylt. Dette innebærer at:

- 1) Kun domfelte som er borger av et land som har ratifisert overføringskonvensjonen/tilleggsprotokollen kan overføres.
- 2) Det den domfelte er dømt for i Norge må også være straffbart i vedkommendes hjemland.
- 3) Dersom domfelte ikke ønsker overføring, må han/hun være endelig utvist fra Norge.
- 4) Domfelte må ha minst 6 måneder gjenstående soningstid frem til prøveløslatelse ved 2/3-tid når anmodningen mottas i mottakerlandet.
- 5) Det må foreligge en rettskraftig (endelig) dom.
- 6) Både Norge og mottakerlandet må samtykke til soningsoverføringen.

Overføringer i 2012 fordelt på mottakerland

Antall soningsoverføringer fordelt på år

* Tallene gjelder kun soningsoverføringer knyttet til overføringskonvensjonen. Overføringer til de nordiske landene Danmark, Finland, Island og Sverige følger av lov om fullbyrding av nordiske dommer og er ikke omfattet.

Viktig å overvinne språkbarrierer

Tekst og foto: Lars Engh Førde, rådgiver KSF

En ny forskningsrapport dokumenterer sterk motivasjon for utdanning blant irakiske innsatte. Det avdekkes samtidig at det kan være vanskelig å sette motivasjonen ut i livet.

Det psykologiske fakultet ved Universitetet i Bergen har på oppdrag fra Fylkesmannen i Hordaland gjennomført en kvalitativ undersøkelse blant irakiske innsatte i norske fengsler. Funnene i undersøkelsen viser at denne gruppen har et sterkt ønske om å delta i opplæring. Spesielt høyt i kurs står norsk, engelsk, IKT og yrkesopplæring. Forsker teamet mener imidlertid at strukturelle barrierer gjør det vanskelig for noen å få oppfylt ønskene sine.

Kariane Westrheim

– Språkbarrierer bidrar til at innsatte går glipp av viktig informasjon. Mange har derfor liten en kunnskap om opplæringstilbudet

i fengselet og hvilke rettigheter de selv har, uavhengig av om de har utvisningsvedtak eller ikke. Noen blir i tillegg gående lenge uten å få svar på om de blir tatt opp på skolen. Når ventetiden blir lang og informasjon uteblir, gir enkelte opp, forteller førsteamanuensis, ved Universitetet i Bergen, Kariane Westrheim.

Anbefaler informasjon på flere språk Westrheim og hennes kolleger mener det er nødvendig å gjøre informasjon om opplæringstilbud tilgjengelig på de innsattes ulike språk. De anbefaler også mer bruk av tolketjenester. Forskerne konkluderer imidlertid med at bruk av andre innsatte som tolk er uakseptabelt, risikabelt og etisk betenkelig.

– Det er viktig at alle innsatte får tilstrekkelig informasjon, både ved innsettelse og mens de venter på å få et tilbud. Dette er noe man er nødt til å sørge for dersom man virkelig ønsker å gi utenlandske innsatte et fullverdig og likeverdig opplæringstilbud, sier Westrheim.

Rapporten som nå foreligger, er en del av et større nordisk prosjekt initiert av Nordisk nettverk for fengselsundervisning. Westrheim forteller at foreløpige funn i prosjektet tyder på at de nordiske landene har mange felles utfordringer på dette området.

– De strukturelle barrierene vi peker på i rapporten ser vi også i de andre nordiske landene, sier Westrheim.

Andre funn i rapporten:

- Kunnskap om kontekstuelle forhold bidrar til større forståelse for den innsattes utdannings og erfaringsbakgrunn.
- Krig, politisk konflikt og manglende stabilitet i samfunnet og samfunnets institusjoner er hyppigste årsak til avbrutt skolegang - uavhengig av alder
- Respondentene har relativt høy IKT-kompetanse knyttet til sosial bruk, men mangler grunnleggende IKT-ferdigheter som kan hjelpe dem til å mestre hverdagen.
- Den sterkeste motivasjonen for utdanning og arbeid er ønsket om å kunne forsørge familie og barn.
- Respondentene synes det er vanskelig å forestille seg fremtiden når de sitter i fengsel. Usikkerhet om de får opphold eller skal utvises tar stor plass
- Respondentene har ingen tilgang på tolketjenester.

Les hele rapporten på www.fylkesmannen.no/hordaland

- Stort press på engelsk-opplæringen

Ullersmo fengsel opplever i likhet med kriminalomsorgen generelt et økende mangfold av nasjonaliteter og språk. Ved skoleavdelingen merker de økt etterspørsel i språkfagene.

Avdelingsleder ved Jessheim videregående skole, Øyvind Lunde, forteller at stadig mer av opplæringen på Ullersmo foregår på engelsk. De gjennomfører også flere korte kurs enn tidligere. Et av de mest populære kursene er engelsk for nybegynnere.

– Det er en forutsetning i de fleste fag at de innsatte i hvert fall snakker engelsk. De som ikke gjør det, kan være aktuelle for språkkurs på nybegynnernivå. Vi ser derfor at mange utenlandske innsatte søker seg til nybegynnerkurset i engelsk. Begrensede plasser på språkkursene, samt mangelen på læremidler på engelsk, gjør at veien til fagopplæring er lengre for mange utenlandske innsatte.

Lunde forteller at de hele tiden må avveie hvor mye ressurser som skal gå til

engelskundervisning på bekostning av andre fag.

Ingen lærebøker på engelsk

Å undervise på engelsk med norske lærebøker og en norsk læreplan er heller ikke uproblematisk.

– Det er en utfordring at lærebøkene på videregående- og grunnskolenivå kun er tilgjengelig på norsk. Når elevene ikke kan norsk, vil all teoriundervisning foregå uten lærebøker tilpasset norske læreplaner. Lærere må også kunne engelsk

Avdelingsleder Øyvind Lunde og resten av skoleavdelingen ved Ullersmo fengsel må i økende grad ta i bruk engelsk i opplæringen.

fagterminologi. Videre er alle eksamener kun på norsk. Dette gjør at vi ikke kan gjennomføre en komplett yrkesrettet utdanning for disse innsatte, sier Lunde.

Mange skal ut av landet

Flere av dem som sitter på Ullersmo, har utvisningsvedtak og skal derfor ikke tilbakeføres til Norge. I følge Kunnskapsdepartementet har ikke denne gruppen de samme rettighetene til opplæring som personer med lovlig opphold. Skolene kan likevel tilby relevant opplæring. Ved Ullersmo er innsatte som skal utvises, i hovedregel ikke aktuelle for norskkursene. Ellers har de i prinsippet det samme tilbudet om opplæring som andre innsatte. Lunde mener det er mye som kan gjøres for å gi denne gruppen et tilpasset tilbud, men han understreker at det ikke er uten utfordringer.

– Vi ønsker å gi de innsatte noe de kan få bruk dit de skal, men det er ofte vanskelig. Vi kjenner jo ikke til arbeidsmarkedet og utdanningssystemet der de kommer fra, og ofte vet innsatte selv lite om dette. Mange har vært ute av landet i mange år, og da sier det seg selv at det ikke er lett å komme tilbake, sier han.

Fagene som alltid er aktuelle

Lunde forteller at de har forsøkt å tilpasse kurstilbudene til dem som skal utvises, basert på tilbakemeldinger og sunn fornuft.

– Vi har forsøkt å tenke på hvilke fag som alltid vil være aktuelle uansett hvor i verden folk skal. Dette kan for eksempel være språk, IKT, renhold, ernæring, hygiene eller mekaniske fag.

Tar master i fengselet

«Lawrence» fra Nigeria sitter på Ullersmo, og han soner nå sitt fjerde år. Han er også masterelev ved Det teologiske Menighetsfakultetet. Her deltar han i programmet «Religion, Society and Global Issues». Masteroppgaven hans handler om religion og politisk ekstremisme.

«Lawrence» er svært fornøyd med muligheten han har fått.

– Jeg føler meg privilegert som får studere i fengsel. Jeg er takknemlig overfor kriminalomsorgen og skolen som har gjort dette mulig. Dette gjør livet mitt i fengsel langt mer meningsfylt, sier han fornøyd. Selv om han føler seg heldig, er han tydelig på at ikke alle har det slik. Han mener at mange av hans utenlandske med

medinnsatte er frustrerte over manglende tilbud.

– Kravet til språkkunnskaper gjør at norske innsatte ofte havner foran i køen, og dette opplever mange som urettferdig. Dersom vi ønsker at alle skal rehabiliteres, så bør alle få de samme mulighetene, sier han

– Utdanning fra Europa står høyt i kurs

«Lawrence» mener at mange av hans medinnsatte har et oppriktig ønske om å forandre livsførsel. Han tror også utenlandske innsatte er ekstra motivert for å delta i opplæringstilbud.

– I Nigeria står utdanning fra Europa høyt i kurs. Mange er derfor svært motiverte til å ta utdanning i Europa når de har muligheten.

Lawrence mener det er fornuftig bruk av ressurser å gi utenlandske innsatte opplæring i Norge selv om de skal utvises.

– Verden har blitt så globalisert at den kriminaliteten tidligere innsatte begår når de kommer tilbake til hjemlandet fort får konsekvenser her i Norge.

«Rydddegutt» fra kriminalomsorgen

For to år siden var forholdene ved Politiets utlendingsinternat på Trandum så kritiske at arbeidstilsynet besluttet å delvis stenge driften i to måneder. Siden har mye skjedd, og sentralt i dette opprydningsarbeidet finner vi en gammel travrer fra kriminalomsorgen.

Tekst og foto: Lars Engh Førde, rådgiver KSF

«Ute av kontroll», «lever i frykt» og «fare for liv og helse»: Dette er noen av uttrykkene som gikk igjen i presseoppslag om Trandum. Da Aktuelt besøker internatet er det lite som minner slike tilstander.

I 2010 ble Sigbjørn Hagen headhuntet av Politiets utlendingsenhet (PU) for å bistå i arbeidet med å «rydde opp». Mange av ideene bak endringene på Trandum er derfor hentet fra Sigbjørns eget fag, kriminalomsorg.

Sigbjørn Hagen

Seniorrådgiver ved Politiets utlendingsenhet
Gikk ut av fengselsskolen i 1973.

Var daglig leder ved Skien fengsel (1993-1997) og
fengselsdirektør ved Ringerike fengsel (1997-2007).

– En annen verden

Hagen forteller at overgangen fra kriminalomsorgen til utlendingsfeltet var stor. Likevel så han raskt at det var flere likheter enn forskjeller.

– På flere måter var det som å komme til en helt annen verden. Samtidig så jeg at man hadde mange av de samme utfordringene som jeg var kjent med fra kriminalomsorgen.

Han beskriver forholdene som kaotiske sammenlignet med hverdagen i et fengsel.

– Innsatte gikk fritt rundt i avdelingene til alle døgnets tider. Det var mye støy og et til dels høyt konfliktnivå mellom innsatte. Dette skapte stress og gikk utover sikkerheten. Jeg opplevde ingen helhetlig sikkerhetstenkning, sier han.

– Viktig med orden og struktur

Før Arbeidstilsynet besluttet å delvis stenge internatet, hadde ansatte og innsatte på Trandum opplevd to branner på forholdsvis kort tid. Politiets utlend-

ingsenhet ble i forbindelse med stengingen pålagt å gjennomgå driften på flere områder. Det ble blant annet gjennomført en sikkerhetsanalyse der Sigbjørn Hagen hadde en viktig rolle.

Hagen forteller at Trandum nå drives etter kriminalomsorgsfaglige prinsipper. Dette innebærer mer konkrete krav til innhold og sikkerhet enn tidligere.

– Her driver man ikke med rehabilitering. Dette er et sted folk skal oppholde seg rett før de blir sendt ut av landet. Likevel er det viktig at folk opplever orden og struktur, og at dagene er inndelt, med faste tidspunkter for måltider og ulike aktiviteter. Hvis ikke øker frustrasjonsnivået. Dette går igjen utover sikkerhet og trivsel for både ansatte og innsatte.

Hagen mener at behovet for et tilbud om organiserte aktiviteter var påtrengende. I denne sammenheng ble det ansatt en aktivitetsleder ved utlendingsinternatet. Det er også innført en «ganggutt-ordning» tilsvarende det vi finner i kriminalomsorgen.

Kraftig opprustning av sikkerheten

Et stort omfang av hærverk, brannstiftelser, rømninger og konflikter mellom innsatte gjorde det nødvendig med en massiv opprustning av de statiske sikkerhetstiltakene. Hagen er imidlertid like opptatt av det som er gjort for å fremme den dynamiske sikkerheten. Han forteller at det var viktig å få de ansatte ut av vaktrommene og inn i avdelingene - slik at hver enkelt innsatt føler seg sett. På denne måten mener han ansatte er blitt mindre avhengige av det de har hengende rundt beltet, altså pepperspray, batong etc.

– Å bli behandlet som et menneske hever terskel for bruk av vold. De ansattes trygghet bør ligge i hodet, ikke i beltet.

Har lite å tape

Innsatte på Trandum sitter i gjennomsnitt mellom 8 og 9 dager. Hagen mener dette setter store krav til kulturen blant ansatte.

– Man har lite tid til å bli kjent med hver enkelt innsatt. Til gjengjeld kan vi gjøre mye for å arbeide inn en kultur der vi klarer å ivareta sikkerheten på en måte som er minst mulig inngripende. Slikt må sitte i veggene, understreker Hagen.

I mange tilfeller har ikke de innsatte ved Trandum så mange motiver for å samarbeide.

– Vi har ingen sanksjonsmuligheter i form av å kunne ta fra innsatte privilegier. Folk som sitter her, har derfor lite å tape. Vi opplever nok mer instrumentell selvskadning og trusler om selvmord enn det som er vanlig i kriminalomsorgen, sier han.

Hagen forteller at mange innsatte har gode grunner for ikke å ønske seg tilbake til hjemlandet - selv om de ikke har rett på opphold i Norge. Blant annet har flere har satt seg i gjeld for å komme hit, og de frykter kreditorer i hjemlandet.

Også barnefamilier

Menneskene som sitter på Trandum kommer fra så å si alle verdenshjørner. Det de alle har til felles er at de er pågrepet eller fengslet etter utlendingsloven, og at de skal uttransporteres fordi de har fått endelig avslag om opphold. Av og til er de ansatte på leiren også nødt til å ta imot barnefamilier, selv om dette er noe PU forsøker å unngå.

– Når du ser en enslig mor bli låst inn porten mens ungene kikker seg rundt, så gjør det noe med deg. Personlig har jeg ikke vent meg til det, men samtidig ser jeg nødvendigheten. Dette kan være folk som ellers ville ha unndratt seg utsendelse, noe som igjen ville krevd store ressurser knyttet til pågripelse, sier Hagen.

Politiets utlendingsinternat på Trandum har nå blitt et tryggere sted for både ansatte og innsatte. Tidligere fengselsdirektør Hagen har vært sentral i dette arbeidet.

I løpet av 2013 vil internatet etablere en egen separat avdeling for barnefamilier, enslige mindreårige asylsøkere og kvinner.

– Trenger språkkunnskap

Hverdagen på Trandum preges ellers av mange av de samme utfordringene som norske fengsler. Et mangfold av språk og kulturer gjør det vanskelig - men kanskje også viktigere - å snakke sammen. Hagen har klare meninger om hva kriminalomsorgen bør satse på for å møte et stadig mer etnisk sammensatt fangebefolkning.

– Kriminalomsorgen trenger mer kompetanse på språk og kultur. Dette vil gjøre det daglige arbeidet med innsatte lettere. I tillegg trengs det en opprustning av kommunikasjonskontrollen. Etter min vurdering er det derfor behov for en felles tolketjeneste for hele justissektoren.

Han tror det også er helt avgjørende at både PU og kriminalomsorgen evner å se framover i tid.

– Vi bør vite mer om hva som vil kjenne-tegne utenlandske innsatte i fremtiden. Utviklingen innen internasjonal organisert kriminalitet vil stille krav til både kompetanse og sikkerhet. Når vi skal planlegge framtidig kapasitetsutnyttelse

og avdelingsstruktur, bør vi også vite noe om hvilke etniske grupper og kriminalitetstyper som vi vil se mer av i fremtiden. Vi kan for eksempel bli nødt til å differensiere mer enn vi gjør i dag, sier Hagen.

Når det kommer til spørsmålet om innsatte som skal utvises, bør samles i egne enheter, er han todelt.
– Hvis hensikten er å bygge opp kompetanse for å gi utenlandske innsatte et tilbud tilpasset deres behov, så tror jeg det er mye å hente. Men hvis idéen kun er å samle folk på ett sted de siste par månedene før de skal ut av landet, så har jeg mer problemer med å se gevinsten.

Ikke et enmannsverk

Selv om sikkerheten og trolig også trivselen på Trandum har fått seg et massivt løft etter at Hagen ble engasjert i PU, er han opptatt av at dette på ingen måte er hans verk alene.

– Snuoperasjonen hadde ikke vært mulig uten støtte og nødvendige beslutninger fra ledelsen i PU og Politidirektoratet. Ansatte og ledelse på Trandum har også lagt ned en betydelig innsats. I tillegg vil jeg takke KRUS for et godt samarbeid om kursing av ansatte.

Fakta: Trandum utlendingsinternat

Internatet huser utlendinger som er pågrepet eller fengslet etter utlendingsloven, og som skal uttransporteres fordi de har fått endelig avslag om opphold. Grunnlaget er enten identitetsavklaring eller at de befinner seg i en utsendelsesprosess.

Etter Arbeidstilsynets pålegg gjennomgikk Politiets utlendingsenhet i 2010 helse, miljø og sikkerhet, bemanning, kompetansebehov og avdelingsstruktur ved Trandum. Det ble også utarbeidet en sikkerhetsanalyse for internatet. I denne forbindelse ble det blant annet etablert ny perimetersikring med belysning og kameraovervåking, det ble installert nytt ventilasjonsanlegg i hele internatbygget samt i barne- og ungdomsavdelingen, ny kjøreport, ny luftegård, personalalarmer og callinganlegg. Det er også etablert eget opplæringsprogram for de ansatte ved internatet, blant annet undervisningsopplegg hos Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS.

I løpet av 2012 vil plassene i de eksisterende bygningene på Trandum erstattes av plasser i nyoppførte modulbygg. Etablering av disse modulene innebærer at den enkelte innsatte får enerom med dusj og toalett. I april 2012 åpnet modul 1 av totalt 2 moduler. Modul 1 har totalt 72 enerom. Modul 2 forventes ferdigstilt i løpet av våren 2013. Den totale kapasiteten ved Trandum vil da bli på 136 plasser.

–Vi har verdens beste kriminalomsorg

Justis- og beredskapsminister Grete Faremo er stolt av norsk kriminalomsorg. – Vi forvalter verdens beste kriminalomsorg. Vi er gode på innhold i soningen, og det er høy kompetanse hos tilsatte. Vi har grunn til å være stolte, sier hun.

Tekst og foto: Christine Sorøy Rokkan ,
seniorrådgiver KSF

Grete Faremos første år som Justis- og beredskapsminister har vært preget av angrepene 22. juli i fjor. Det har vært mange krevende arbeidsoppgaver innenfor alle arbeidsområdene i justissektoren, også kriminalomsorgen.

– *Hva er kriminalomsorgens viktigste rolle i denne saken?*

– Kriminalomsorgen er en viktig del av en større helhet, som er det norske rettsapparatet. I denne saken har det vært rørende å se hvordan også ungdommene som overlevde Utøya, helt fra begynnelsen har uttrykt tillit til at den norske rettsstaten virker. Også når vi presses, sier Faremo.

Hun er svært fornøyd med hvordan kriminalomsorgen har skjøttet sine oppgaver.

– Jeg er imponert over profesjonaliteten ved Ila fengsel og forvaringsanstalt. Arbeidet de har utført i varetektsperioden har vært fabelaktig. De har gjennomført sitt arbeid rolig, profesjonelt og med den respekten som ligger i behandling av innsatte. Det gjør meg stolt, sier Faremo.

Nytt direktorat

Faremo har allerede rukket å sette tydelige spor etter seg i kriminalomsorgen. I september kunngjorde hun at Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) skal skilles ut som et eget direktorat og flyttes til Lillestrøm.

– Med de store utfordringer departementet står overfor på beredskapsfeltet etter 22. juli-kommisjonens rapport, har det vært naturlig å spisse vår totale oppgaveportefølje, sier Faremo.

Justis- og beredskapsminister Grete Faremo ser fram til å ta tak i nye utfordringer sammen med resten av kriminalomsorgen.

Justis- og beredskapsministeren er spesielt opptatt av hvordan en tydeligere rollefordeling vil være en styrke for kriminalomsorgen.

– Ved å flytte KSF ut fra departementsavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet, blir det en tydeligere rollefordeling mellom departement og direktorat. Dette vil styrke direktoratsoppgavene. Direktoratet vil være en drivkraft i fagutviklingen og gi faglig tyngde i saksbehandlingen. Samtidig skal direktoratet gjennomføre regjeringens politikk gjennom styring av hele kriminalomsorgs-etaten, sier hun.

“
- Hvis praksis ikke virker, må vi være villige til endring.”

Kompetanse og faglighet

Grete Faremo beskriver kriminalomsorgen som en etat preget av stolthet, faglighet og med høy kompetanse hos de tilsatte, spesielt i forhold til innholdsarbeid.

Derfor er hun også opptatt av kunnskapsbasert kriminalomsorg og tiltak basert på forskning og erfaring.

– Det skal være samspill mellom forskning og praksis: «Hva virker?» Praksis må være erfaringsbasert. Og hvis praksis ikke virker, må vi være villige til endring.

Hun mener NOKUT-godkjenningen av den toårige utdanningen ved Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS er veldig viktig. Det gir et signal om at kriminalomsorgen er en vital etat som bygger kompetanse og faglig tyngde.

– *Har du noen hjertesak?*

– Vi skal være målbevisste på hva som virker. Kriminalomsorg skal være orskningsbasert og erfaringsbasert. Vi skal endre oss hvis vi ser potensiale til forbedring. Jeg er opptatt av organisasjon og styring for å kunne levere resultater.

20 år siden sist

Faremo var også justisminister i perioden 1992–1996. Hun jobbet da med den forrige kriminalomsorgsmeldingen; *Stortingsmeld. nr. 27 (1997–98) Om kriminalomsorgen*.

– Det er knyttet en viss nostalgi til å jobbe med kriminalomsorg igjen. Jeg jobbet mye med forarbeidene mot den første kriminalomsorgsmeldingen, som var inspirert av Valle-meldingen. Den hadde fokus på hele straffesakskjeden. Den gang jobbet vi spesielt med samfunnstjeneste, men også med konfliktrådene. I dag har vi mange flere reaksjoner, som for eksempel EK (straffegjennomføring med elektronisk kontroll – fotlenke red.anm.) og ungdomsstraffen. Det er veldig bra. Vi har behov for et mangfold av reaksjoner og straffegjennomføringsformer, sier Faremo.

Positive endringer og nye utfordringer

På spørsmål om hvilke endringer som har funnet sted siden sist hun var Justisminister, er Faremo raskt ute med å trekke fram at fengsler og friomsorgskontorer nå er underlagt samme organisasjon.

– Det er gledelig at det er et tett samarbeid mellom friomsorg og fengsel. Jeg er veldig fornøyd med det samarbeidet, sier hun.

Faremo ser samtidig en stor utfordring med antallet utenlandske statsborgere i norske fengsler.

– Overføring til hjemlandet, fysiske løsninger, språkbarrierer og rettferdighetsfølelse. Dette er helt nytt i dag i forhold til for 20 år siden.

Hun er også opptatt av hvordan den nye ungdomsstraffen vil fungere og mener det er godt potensiale i denne straffereaksjonen. I tillegg legger Faremo stor vekt på dagens tydelige fokus på tilbakeførings-garantien.

– Det ikke er mulig å avslutte en kriminell karriere uten å faktisk ha noe annet å gå til, sier hun.

Er det noen opplevelser fra kriminalomsorgen som har gjort spesielt inntrykk dette året?

– Jeg har vært på besøk i mange anstalter. Men hvis jeg skal trekke fram noe, så ble jeg spesielt imponert over Vestre Slidre. De har en egen lokal venneforening som har samlet inn penger til egen aktivitets-hall. Det er veldig bra. Det er mye bra tilbakeføringspotensiale med små anstalter i små kommuner, sier hun.

TIPS!

Tips oss om saker til Aktuelt!

Send dine innspill til lars.forde@jd.dep.no

Økt bruk av legemiddelassistert rehabilitering kan føre til færre heroinmisbrukere i norske fengsler

Tekst: Post.doc Anne Bukten og professor Thomas Clausen, Senter for rus- og avhengighetsforskning, Universitetet i Oslo

I en levekårsundersøkelsen blant innsatte i norske fengsler, publisert av FAFO i 2004, rapporterte omlag en fjerdedel av respondentene om opiatbruk i tiden før fengsling. Hvordan ville dette tallet sett ut om den samme undersøkelsen hadde blitt gjennomført i dag? En ny studie foretatt ved Senter for rus- og avhengighetsforskning (SERAF) gir grunn til å tro at flere pasienter i legemiddelassistert rehabilitering kan føre til endringer i innsattpopulasjonen i norske fengsler.

Legemiddelassistert rehabilitering

Legemiddelassistert rehabilitering (LAR) er i dag den mest brukte behandlingsmetoden for heroinavhengighet verden over. I Norge ble LAR-behandling etablert som et nasjonalt tilbud i 1998, og er i dag en del av spesialisthelsetjenesten. Ved inngangen av 2012 var det ca 6500 pasienter i LAR-behandling i Norge. Gjennom de siste tiårene har en rekke studier vært samstemte om at det å være i LAR-behandling henger sammen med en rekke positive utfall, som redusert heroinbruk, redusert nivå av sykdommer relatert til rusmiddelbruk og lavere risiko for overdosedødelighet.

Ettersom at det er en så sterk forbindelse mellom heroinbruk og kriminalitet, regnes reduksjon av kriminalitet som en viktig målsetting ved behandling for rusavhengighet. I Norge har likevel ikke forholdet mellom kriminalitet og LAR-behandling vært tilstrekkelig studert. På bakgrunn

av dette ble det opprettet et forskningsprosjekt ved Senter for rus- og avhengighetsforskning (SERAF) som hadde til hensikt å undersøke kriminalitet og LAR i en nasjonal kohort av LAR-pasienter.

Forskningsprosjektet

Hovedmålsetningen med studien var å se på endringer i domfellelser blant LAR-pasienter før, under og etter LAR-behandling. For å undersøke kriminalitet blant pasienter i LAR, ble informasjon om alle som hadde vært i LAR-behandling i perioden 1997-2003 koblet sammen med opplysninger fra straffesakregistret. Dataene ble koblet sammen ved bruk av fødselsnummer. Datasettet inneholdt dermed detaljert informasjon om alle domfellelser som LAR-pasientene hadde i årene før søknad til LAR, under ventelisteperioden, mens pasientene var i behandling og etter at de eventuelt avsluttet behandling.

Halvering av domfellelser under LAR-behandling

Gjennom de tre årene før søknad til LAR, hadde de som søkte behandling (n=3789) til sammen mer enn 24 000 separate domfellelser. Nærmere 80 prosent av domfellelsene i årene før LAR var for vinningsforbrytelser og narkotikalovbrudd. Etter at pasientene kom inn i LAR-behandling, ble nivået av domfellelser mer enn halvert sammenlignet med nivået forut for behandling. Den sterkeste reduksjonen ble funnet for vinnings- og narkotikakriminalitet, mens reduksjonen var noe svakere for volds- og trafikkkriminalitet. I studien ble det også beregnet at ett år med LAR-behandling for gruppen på 3221 pasienter som var i behandling ved utgangen av 2003, til sammen ville "spare" samfunnet for 2855 domfellelser i året.

Gjenspeiles trolig i innsattpopulasjonen

En estimert reduksjon på nærmere 900 domfellelser årlig per 1000 pasienter i LAR-behandling vil sannsynligvis

gjenspeile seg i innsattpopulasjonen i norske fengsler. Med 6500 personer i behandling ved utgangen av 2011, skulle dette altså tilsi mer enn 5700 domfellelser mindre i 2011 enn hva vi kunne hatt uten LAR-behandling.

Det er grunn til å anta at en gruppe med tunge heroinbrukere, som tidligere hadde hyppige fengslinger som følge av mye rusbruk og kriminalitet, er mindre representert i kriminalomsorgen i dag som følge av rusbehandling og spesielt LAR-behandling. Da det nesten har gått ti år siden levekårsundersøkelsen i norske fengsler ble utført, er det viktig at det gjennomføres nye ruskartlegginger for å evaluere om det har skjedd faktiske endringer med hensyn til innsattes rusmiddelproblematikk. Ved SERAF er det derfor planlagt en landsomfattende studie av rusmiddelbruk i fengsler som kanskje kan bidra til å gi et klarere og mer oppdatert bilde på rusbruk blant innsatte i norske fengsler anno 2012.

LAR-behandling under soning

Et sentralt mål for kriminalomsorgens faglige virksomhet er at straffedømte er stoffrie eller har kontroll over sitt stoffbruk når dommen er sonet. God rusbehandling under fengsling og i overgangen til løslatelse er dermed et nødvendig virkemiddel som øker sannsynligheten for at innsatte skal lykkes med å leve et liv uten kriminalitet. Denne studien har vist at LAR reduserer kriminalitet blant heroinavhengige som kommer til behandling. For at LAR-behandling likevel skal kunne fungere optimalt for de pasientene som trenger det, er det viktig at behandlingen ikke avbrytes dersom pasienter må inn til soning. Det må i tillegg gis gode muligheter for oppstart av LAR-behandling også under fengslingen. Et godt og nært samarbeid mellom kriminalomsorg og spesialisthelsetjeneste er dermed avgjørende for hensiktsmessig rusbehandling av heroinavhengige involvert i kriminalitet.

TAFU Rogaland - et vellykket prosjekt

TAFU Rogaland ser i overveiende grad ut til å være en suksess. Slik konkluderer forskerne fra Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) i den foreløpige evalueringen av TAFU.

Tekst: Lars Engh Førde, rådgiver KSF

Av de 35 deltakere som deltok i TAFU Rogaland i 2011, er 19 enten i fast arbeid eller i praksis som vil føre til fast arbeid. Forskerne Cecilie Basberg Neumann og Karin Sofie Pettersen peker på tre suksessfaktorer de mener er sentrale.

Det første er at TAFU Rogaland er et prosjekt med mye lokalt engasjement som ikke er pådyttet ovenfra. For det andre har prosjektet hele tiden basert seg på konsekvenspedagogikken. En tredje faktor er den interne organiseringen, som forskerne mener gjør prosjektet handlingsorientert og fleksibelt.

– Har vært et villet prosjekt

Prosjektleder, Aksel Onarheim, ved TAFU Rogaland mener forskerne peker på noe sentralt.

– Helt siden vi undersøkte mulighetene for å etablere dette tilbudet i 2004, har dette vært et villet prosjekt for alle som har vært involvert. Dette har gjort det lettere å håndtere utfordringene underveis, sier han.

TAFU Rogaland er organisert av NAV, Stavanger kommune, Rogaland friomsorgskontor og attføringsbedriften Allservice der Onarheim selv er ansatt. Alle samarbeidspartnerne er representert med medarbeidere som til daglig jobber i prosjektet.

Onarheim tror i likhet med forskerne at den klare forankringen i et felles tankesett og målsetninger er helt avgjørende for å lykkes i et slikt samarbeid.

– Alle som jobber her, har felles målsetning og metode. Arbeidet er grenseoverskridende i den forstand at man gjør flere ting enn det man ellers ville gjort i sin organisasjon, sier Onarheim.

Frihet til å velge

Konsekvenspedagogikken legger vekt å lære bort sosial handlingskompetanse og selvutvikling. Den tar utgangspunkt i at alle har frihet til å velge og at vi må bære konsekvensene av de valgene vi tar. I TAFU baserer en seg på å lære dette gjennom sosial samhandling.

– Vi legger til grunn at alle mennesker kan velge å handle andreledes i dag enn

det de gjorde i går. Mange domfelte opplever ikke at de har samme verd som andre, og de er heller ikke bevisst på at de kan ta de rette valgene. Vi ønsker å lære dem at de kan, sier Onarheim.

Også i Tromsø

TAFU er et prøveprosjekt som har vært i drift siden 2010 og er etablert i to byer, henholdsvis Tromsø og Stavanger. Forskerne beskriver etableringen av TAFU Tromsø som en langt trangere fødsel. Det har vist seg vanskeligere å rekruttere egnede deltakere i Tromsø.

FAKTA: Tilbakeføring gjennom arbeid fritid og utdanning (TAFU)

Prosjektet er basert på det svenske KrAmi som ble startet i Malmö i 1980. KrAmi er i dag opprettet i 20 svenske byer og tettsteder.

Målgruppen er domfelte mellom 18-24 år som har dokumentert rusfrihet i minst én måned før oppstart og som har ordnede boforhold.

Målsetningen er tilbakeføring til samfunnet med vekt på deltakelse i arbeidslivet eller utdanning.

Organiseres gjennom kurs på tre til fire uker med påfølgende utplassering.

EK utvidet til Oppland

Oppland er det ellefte fylke som nå kan tilby straffegjennomføring med elektronisk kontroll.

Tekst: Margrethe Hannevik, førstekonsulent KSF

“Utvidelsen omfatter 6 plasser, og det er Hedmark og Oppland friomsorgskontor som skal ha ansvar for gjennomføringen. Kontoret administrerer nå 28 plasser i begge fylkene.

Leder av Hedmark og Oppland friomsorgskontor, Jon Alver, forteller at de har gode erfaringer med bruk av elektronisk kontroll, også kalt fotlenke. Straffegjennomføringsformen har vært tilgjengelig i Hedmark siden høsten 2008.

Krever mye av den domfelte

Målgruppen for ordningen er personer som skal gjennomføre fengselsstraff på inntil 4 måneder, eller som har tilsvarende gjenstående soningstid til forventet prøveløslatelse. Domfelte skal i utgangspunktet oppholde seg i hjemmet, og må forholde seg til en punktlig fastsatt aktivitetsplan for blant annet sysselsetting. Vedkommende må også godta uanmeldte besøk av kriminalomsorgsansatte samt pålagte ruskontroller. Til gjengjeld får domfelte

anledning til å gjennomføre straffen utenfor fengsel slik at sosiale og økonomiske forpliktelser kan ivaretas bedre.

Positiv evaluering

Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS) har evaluert ordningen, og resultatene er gode. Både domfelte og nærmeste familie er fornøyd til tross for at gjennomføringsformen oppleves krevende, og over 4000 domfelte har gjennomført straff med elektronisk kontroll så langt (se tabell).

Tabell for straffegjennomføring med elektronisk kontroll, hele landet 2008-2012

ÅR	2008	2009	2010	2011	2012 (4.10)	Totalt
Søknader mottatt	458	1 537	1 505	1 922	1 844	7 266
Elektronisk kontroll iverksatt	99	784	1 001	1 064	1 161	4 109
Overført fengsel pga brudd	5	27	47	56	54	189

Virker straff?

«Tja» svarer redaktør og medforfatter Ståle Olsen når vi stiller ham spørsmålet som titulerer den nye boken om norsk kriminalomsorg.

Blide forfattere under lanseringen. (f.v.) Jan Erik Sandlie, Torfinn Langelid, Ståle Olsen og Inger Marie Fridhov.

Virker Straff?

Scandinavian Academic Press / Spartacus forlag AS 2012

Forfattere: Ståle Olsen, region sørvest; Jan Erik Sandlie, KSF; Frode Ulvund, Universitetet i Bergen; Terje Manger, Universitetet i Bergen; Kristin Bølgen Bronebakk, tidligere ekspedisjonssjef i KSF; Inger Marie Fridhov, KSF; Yngve Hammerlin, KRUS; Tom Hetland, Stavanger Aftenblad; Torfinn Langelid, Fylkesmannen i Hordaland.

“*Kriminalomsorg er grovt underkommunisert i samfunnet*”

Tekst og foto: Lars Engh Førde, rådgiver KSF

«Det er kun ved å se i våre kriminalpolitiske sladrespeil at vi kan lære om det som skal bli framtidens kriminalpolitikk», skriver redaktør Olsen i forordet. Utsagnet oppsummerer på mange måter både formålet med og innholdet i boken. Utgivelsen er en gjennomgang av kriminalomsorgens ulike sider, og den stiller spørsmål om politikkområdene er tilstrekkelig begrunnet i historiske erfaringer og vitenskapelig kunnskap.

En rekke ressurspersoner både i og utenfor kriminalomsorgen bidrar med hvert sitt kapittel om et bestemt

tema, alle med en historisk vinkling. Leseren blir blant annet introdusert for fengselsarkitektur og ideologi, rensing av gatene for « de besværligste urostiftere», opplæringstilbud til innsatte og dagspressens omtale av kriminalsaker.

– Grovt underkommunisert

Ståle Olsen fikk den krevende oppgaven med å samle inn utkast fra alle de ellers travle bidragsyterne i boka. Han bekrefter at prosessen tidvis har vært tung, men at han er veldig fornøyd med resultatet.

– Hvorfor trenger vi denne boken?

– Kriminalomsorg er grovt underkommunisert i samfunnet. Store deler av offentligheten har en oppfatning

av straff og straffegjennomføring som ikke har fulgt den faglige og politiske utviklingen. Det kan se ut som dette er det siste bevissthetsområdet som «moderniseres», sier han.

Olsen mener det også er et behov for å belyse kriminalomsorgen i et helhetlig perspektiv.

– Det er nok ikke mange som har oversikt over bredden av alt det vi driver med. Dette er en av få bøker som tar for seg etaten i sin helhet og som setter dette i en større samfunnsmessig sammenheng, sier han.

Fra tredemøller til kvalifiseringsprogram

Selv har Olsen fått lov til å skrive et kapittel om sitt eget hjertebarn,

arbeid. Her tar han for seg arbeidets skiftende betydning som en del av straffegjennomføringen. Han viser tilbake til 1700 og 1800 tallet da fanger ble satt til å drive tredemøller til kraftproduksjon, og han tar oss til arbeidsleirene tidlig på 1900-tallet da arbeidet skulle ha en rensende og oppdragende effekt. Sist, men ikke minst gjør han rede for dagens tanke sett der arbeidet skal gi muligheter for kvalifisering til det ordinære arbeidslivet.

Olsen er ikke sikker på om vi er helt der vi bør være med tanke på ambisjonsnivået. Han er likevel klar på at målet om kompetansebygging gjennom arbeid er den riktige veien å gå.

NYTT OM NAVN

Kriminalomsorgens IT-tjeneste

Kriminalomsorgens IT-tjeneste
Henrik Siljan, konsulent
Jørgen Kvamme, konsulent
Eivind Soot, rådgiver

Kriminalomsorgen region vest

Ketil Shreiner Evjen, assisterende regiondirektør
Hustad fengsel:
Frode Erlandsen, fengselsleder

Kriminalomsorgen region øst

Arupsgate overgangsbolig
Bjørn Sørensen, fengselsbetjent
Kristin Moskvil, miljøterapeut

Tips Aktuelt om nye ansettelser.

Send epost til betty.lind@jd.dep.no

– Hvis vi klarer å aktivisere innsatte og domfelte i noe som kan heve deres kvalifikasjoner på arbeidsmarkedet, så er det noe av det mest meningsfylte vi kan gjøre. Dette er noe kriminalomsorgen bør satse på framover. Her møter vi nok mange barrierer, så det må vilje til, sier han.

– Til slutt, virker straff?

– Svaret er tja. Når den som er under straffegjennomføring selv ønsker å ta tak i livssituasjonen sin, så kan vi oppnå mye. Men hvis vi ender opp med et spill som dreier seg om å karre til seg privilegier, så er svaret nei.

KRIM-QUIZ

1. Når ble friomsorgens oppgaver formelt overtatt av staten?
2. Hvor mange måneder er et fengselsår?
3. Karakteren Nucky Thompson i TV-serien Boardwalk Empire er basert på en virkelig person. Hva er navnet hans?
4. Hvem spiller hovedrollen i denne serien?
5. Når ble forvaringsordningen innført?
6. Hva er Norges nordligste fengsel?
7. Muhammad Ali ble dømt til fengsel 20. juni 1967. Hvor lang var dommen?
8. Hvorfor ble han dømt?
9. Hva er Norges nest største fengsel med høyere sikkerhet?
10. Hva kjennetegner relative straffeteorier?

«Bak murene i Vik»

Gjennom en workshop for innsatte og studenter arrangert av Kriminalomsorgen region vest og Kunsthøgskolen i Bergen, kom Morten Skjærpe Knarrum i kontakt med Vik fengsel. Dette resulterte i at han gjennomførte masteroppgaven sin ved fengselet. Sammen med kriminalomsorgen region vest har han utviklet møbelkolleksjonen SAMMANLÅST som er designet for produksjon i fengsel. Knarrum bruker designprosessen, valg av materiale og form for å fremme verdier som verdighet og mestring. For dette vant han åpen klasse i konkurransen Unge talenter 2012 i regi av Norske Designråd. – Kriminalitet er ofte en impulsiv handling der gjerningspersonen ikke tenker over konsekvensene. I en designprosess må vi reflektere over de handlingene og valgene vi gjør, ellers ender vi opp med noe annet enn det vi skulle lage. På den måten lærer man å tenke i en større sammenheng, sa Knarrum da han mottok prisen.

Morten Skjærpe Knarrum figurerer sammen med sin premierte spisestol (foto: John Hughes).

KRIMINALOMSORGEN

Aktuelt for kriminalomsorgen

Utgiver Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, Postboks 8005 Dep, 0030 Oslo | **Ansvarlig redaktør** Ekspedisjonssjef Marianne Vollan

Redaksjonsleder Rådgiver Lars Engh Førde | **I redaksjonen** Seniorrådgiver Christine Sørøy Rokkan og seniorrådgiver Betty Lind

Bestilling av abonnement/adresseendring Telefon: 22 24 55 01/31 Epost: postmottak@jd.dep.no

Tips og innspill Send epost til lars.forde@jd.dep.no | **Forsidefoto** Knut-Erik Rønningen, Oslo fengsel